

DİLE ADANMIŞ ÖMRÜN YALANI: TAHSİN YÜCEL VE YALAN ROMANI

Müge GÖNCÜ

Ülkemizde gösterge bilim ile ilgilenen ender yazarlardan biridir Tahsin Yücel. Gerek öykülerinde gerek romanlarında dil ve gösterge bilim ile ilgili düşüncelerine mutlaka yer verir. Saussure ve Grimas'ın düşüncelerine ortak olan yazar, bu eserinde de bu önemli bilim adamlarının düşüncelerine yer verir.

Yalan romanı, Yusuf Aksu isimli kahramanımız üzerine kuruludur. Yusuf; küçük yaşta babası tarafından terk edilen, annesi tarafından büyütülen, içine kapanık bir çocuktur. Annesi Refika Hanım, öğretmen olmanın verdiği kimlikle oğlunu önce kendi eğitmek ister. Yusuf'a daha küçük yaşlarda ansiklopedi sevgisini aşılır. Her türlü güçlüğü ansiklopediler sayesinde çözebileceği düşüncesini yerleştirir Yusuf'un zihnine. "Dünyadaki kitapları okumakla bitiremezsin, hiç kimse bitiremez! Ama dünyanın en iyi ansiklopedilerini elinin altında bulundurabilirsin; üstelik dünyanın tüm bilgilerini ansiklopedilerde bulabilirsin!" (Yücel, 2004: 14) Yusuf, annesinin verdiği öğütlerle tam bir ansiklopedi tutkunu hâline gelir fakat annesinin söylediği gibi ansiklopediler her soruya cevap bulamıyordu. "Örneğin babaların ölümü hastalıkla, yüreğin durmasıyla, kefenle, tabutla, mezarla açıklanıp betimlenebiliyordu, ama belli bir babanın rakı almak üzere evden çıkıp da bir daha dönmeşiğini ne İlkokul Ansiklopedisi açıklayabiliyordu ne Hayat Ansiklopedisi." (Yücel, 2004: 15)

Yusuf, okula ve annesiyle mezarlığa gittiği günlerden başka dışarıya hiç çıkmaz. Evden çıkmak, ona daha küçük yaşlardan itibaren tehlikeli olarak görünür. Dışarıya çıktığında yanında annesi olsa bile insanlardan korkar ve annesinin eteğinin altına saklanmak ister. Bu durum, Yusuf kaç yaşına gelirse gelsin devam edecektir. Yusuf, 60 yaşında da sokağa yalnız adım atmaktan

hep korkacaktır. Yusuf yalnızlığın getirdiği etkiyle kendi kendine yabancı dil öğrenmeye başlar. İngilizce, Fransızca kaynakları kendiliğinden okuyabildiğinin farkına varır. Sürekli kitaplarla boğuşması, arkadaşları arasında “Hoca” olarak anılmasına neden olur. Yusuf, okulda da arkadaşlarından kaçarak kendi kabuğuna sığınır ve okulda da yalnızlığı seçer. Hayatının dönüm noktası; sınıftan içeri giren Yunus Aksu’nun kimseye bakmadan, sadece kendisine gelerek kendini tanıtmaması olur.

Yunus’u tanıyan Yusuf, artık bambaşka biridir. Tahsin Yücel de romanının temeline, Yusuf’un Yunus’un düşüncelerini benimseyerek Yunus’a dönüştürmesini ve bu dönüşüm ile birlikte koca bir “yalan”ı yaşamaya başlamasını alır. Yunus; oldukça zeki, hazırcevap, kendine ait düşünceleri olan, hatta daha o yaşlarda dil ile ilgili bir kuramı olduğunu söyleyecek kadar iddialı bir çocuktur. Tek kusuru kekemeliğidir fakat o bunu bir kusur olarak hiçbir zaman görmez, hatta bunu da kendi lehine çevirmeyi bilir. “İnsan ne kadar çok kekeleyse, o kadar doğru konuşur, çünkü aralarda düşünür.” (Yücel, 2004: 28) Yunus, bir gün Yusuf’a kendisini neden bu kadar çok sevdiğini bildiğini söyler. Verdiği cevap oldukça ilginç bir benzetmedir. “Çü..çü..çünkü ansiklopedileri çok seviyorsun, ansiklopediler de kekemedir, onlar da her şeyi bölüp dağıtır, tıpkı benim gibi..” (Yücel, 2004: 32) Yunus, dil kuramının yanında kekemelikle de ilgili bazı düşünceler geliştirir. Kekemeler; kesik kesik konuşsa da sözcükleri parçalasa da konuşmaları, insanların ilk dilinden kuşların dili gibi kesintisiz dilinden bir şeyler saklar. Hecelerin ve sözcüklerin arasındaki sessizlikler hiçbir zaman boş değildir, sözcüklerin arasına dolan sessizlikler, sözcüklerin söylediğinin çok daha fazlasını söyler. Yunus’a göre; dinlemesini bilenler için kekemelik, çok seslilik ya da çok boyutluluktur.

Yunus dil ile ilgili düşüncelerini, ilk kez tarih dersinde öğretmene karşı dile getirir. Öğretmen söylediklerine ne kadar sert bir dille karşı çıkarsa çıksın, Yunus düşüncelerinden asla ödün vermez. Öğretmen, “dilinin ve yazının kökenleri konusuna gelip de insanların çağımızdan en az yüz bin yıl önce konuşmaya başladıklarını, çağımızdan elli bin yıl önce, yani konuşmaya başlamalarından elli bin yıl sonra da yazıyı bulduklarını söyledikten sonra, insanlığın dilsizlikten dile, yazısızlıktan yazıya geçmeleri kendi kişisel başarısı ya da üç kitada at oynatmış atalarımızın sayısız utkularından biriymiş gibi, ballandıra ballandıra anlatmaya, yazının resim kökenli olduğunu kanıtlamaya yönelik örnekler sıralamaya girişince, Yunus’un tüm bedeninde bir tuhaf titremedir başladı.” (Yücel, 2004: 39) Kitaplarda geçen dil kuramına göre önce piktogram’lar çıkar, sonra onlardan ideogram’lar, sonra da fonogram’lar,

böylece bildiğimiz yazılar doğar. Dilin doğuşu, yazının bulunuşundan elli bin yıl öncedir; önce söz vardır. Buna kanıt olarak gösterilen mağaralardaki yazılar da Yunus'a göre hiçbir şeyi kanıtlamaz çünkü ilkel topluluklar, tarih öncesinden bu yana hep aynı ilkel topluluklar olarak kalmamışlardır. Yunus'un dil kuramı ise şimdiye kadar bilinenlerin tam aksi istikamettedir. Yunus'a göre önce yazı var, dil yoktur. Dil yazıdan çıkmıştır, yazı dilden değil. Zaten dilin ortaya çıkışı bir bozulmayı da beraberinde getirir. Yunus'a göre başlangıçta söz; yalnız insan için değil, tüm yaratıklar için vardır. Söz her zaman vardı fakat başlangıçta hayvanlar için olduğu gibi insanlar için de eklemesiz bir söz yani bir ötüş söz konusudur. Kimi insanlar dilin yetersiz kaldığı durumlarda, -bazı hayvanlarında yaptığı gibi- el ve yüz devinimlerini kullanmaya başlamıştır; devinimlerin yaygınlaşıp ortak özellikler kazanması üzerine, işin içine somut nesnelere de katarak piktogram denilen yazıya geçmiş, yazıdan da zaman içinde eklemesiz dili çıkarmışlardır. İnsanlar; karşı karşıyayken konuşmaya da yazmaya da gereksinim duymamışlar, karşı karşıya olmadıkları durumlarda anlamlı devinimleri taş, toprağa çizmişlerdir. Konuşma evresine ulaşmamış insanların bildirişim için çizdiği resimler tek biçimliliği getirmiş, bu tek biçimlilik sonucu yineleme ortaya çıkmıştır. Tüm bunların sonunda artık gösterdiklerine hiç benzemeyen resim birimlerinden belirttiklerine hiçbir zaman benzemeyecek olan söz birimlerine, yazının gittikçe daralmış kalıplarından bu daralmışlığı sürdürecektir olan dilsel kalıplara gelinmiştir.

Yunus'un dil kuramı bunlarla da sınırlı değildir. Ona göre, yeryüzünde en gelişmiş dil kuşların dilidir. İnsanların konuştuğu dile, gerçek bir dil bile denilemeyeceğini savunur. Bunun nedeni olarak da insanların gerçek dillerini çoktan yitirdiklerini, hayvanlar arasında en geri türü oluşturduklarını söyler. "Her hayvanın, her böceğin kendi ötüşü, yani, sizin anlayacağınız, kendi dili var. Tüm hayvanlar da birbirlerinin, en azından türdeşlerinin dilini anlar. Ama insanlar böyle mi? Örneğin Türkiye'den çıkıp Yunanistan'a ya da Bulgaristan'a geçtiler mi birer dilsiz oluverirler, Andersen'in kuşları bile bilir bunu. İnsan dili evrensel değil, çünkü yapay. Oysa hayvanların her türünün kendi dili var, her yerde anlaşıyorlar, çünkü dilleri doğal." (Yücel, 2004: 45-46) Yunus, ayrı ayrı dillerin doğmasının toplumları düzelmez bir biçimde böldüğüne inanır. Hatta her biri kendi içinde bireyleri bölmektedir. Bunun nedeni ise nesnelere doğal bağla bağlanmayan seslerle adlandırmadır. Bunun sonucunda da ortaya yalan çıkar yani gerçek bildirişim önlenir. Yapay diller, gerçek bildirişimi önlemeye yönelik bir tuzaktır. Diletcilerin de bu oyunun bir parçası olduğunu, yalansız bir bildirişime ulaşmanın yollarını

aramak yerine her şeyi daha da içinden çıkılmaz hâle getirdiklerini savunur. Eğer dil bir dizgeyse kapalı olması gerekir. Kapalılığı ise adların değil, adillar ya da adillar gibi ögelerin sağlanması beklenir. Dilciler, adilların adların yerini tuttuklarını savunurken Yunus, bunun tam tersini iddia eder. Bu konudaki düşüncelerini Türkçe öğretmenine şöyle açıklar: “Adlar adilların yerini tutuyor, yani geçici olarak onların yerine kullanılıyor: o dedik mi sizden ve benden başka herkes girer işin içine, ama Veli dedik mi bu Veli sayısız o’lardan yalnızca biridir, onun sayısız durumlarından biridir, yani onun yerini tutar.” (Yücel, 2004: 50)

Yunus’un ileride yazmak istediği *Evrensel Dilbilim*, sözü edilen düşüncelerden oluşacaktır. Yunus’un tek hayali, kuramını geliştirmek ve bunu insanlara kitap olarak sunmaktır. Ne yazık ki Yunus’un ömrü bunları yapmaya yetmeyecektir. Sevdiği kız yüzünden intihar ederek hayallerine ve yaşamına veda eder. Yunus’un intiharı, Yusuf’un yaşamının bir dönemecidir. En yakın arkadaşını kaybeden Yusuf; iyice içine kapanır, insanlardan tamamen uzaklaşır. Annesi Yunus’un babası ile evlenir ve Yunus’un evine yerleşirler. Yunus’un babası, Yusuf’u nüfusuna alır ve artık Yusuf Aksu olarak onu Yunussuz bir hayat beklemektedir. Yusuf; bu yeni hayatında arkadaşının kuramını devam ettirecek olmasının yanı sıra onun hayatını da yaşamaya başlayacak, kendi hayatı bir yalana dönüşecektir. Çoğu zaman kendisine bir soru sorulduğunda Yunus’un cevabını mı verdiğini, yoksa bu düşüncelerin kendine mi ait olduğunun bile farkına varamayacak duruma gelecektir.

Yusuf Aksu bir bilim adamı olmadığı hâlde bir tanıdığı zorlamasıyla katıldığı “Uluslararası Dil Bilim Günleri” onu bu sığara yükseltir. Her ne kadar burada savunduğu düşünceler dil bilimciler tarafından şiddetle reddedilse de adını ilk o zaman duyurur. Hiç arkadaşı olmayan Yusuf Aksu için Bayram Beyaz bir kurtarıcı gibidir. Bayram Beyaz, hocadan dil ile ilgili düşüncelerini dinlemekten başka bir şey istemez. İkisinin arkadaşlığı doğrultusunda Tahsin Yücel, burada Ferdinand de Saussure’ün dil ile ilgili düşüncelerini verir. *Genel Dilbilim Dersleri* adlı kitapta dil ile söz arasındaki karşıtlık verilir. Saussure dili bir göstergeler dizgesi olarak tanımlar. Gösterge iki yönlüdür: Gösteren ve gösterilen. Bu iki öge arasındaki bağ tamamen keyfidir. Dilsel gösterge nedensizdir. Saussure’e göre hiçbir dil bilimsel işaretin kendi başına anlamı yoktur. Ancak başka bir işaretle ilişkiye girdiği zaman anlam kazanır.

Bayram Beyaz, Saussure’den okuduklarından bir şey anlamaz ve hocası ile bu konuda fikir alışverişinde bulunurlar. Yusuf Aksu ise Saussure’den farklı düşünür. Ona göre, onun kitabında dilsel gösterge diye bir şey yoktur.

Dilsel göstergenin nedensizliği konusunda bir türlü sonuca varamazlar. Saussure kitabında şöyle der: “Bütünü belirtmek için gösterge sözcüğü kullanılmalı, kavram yerine gösterilen ve işitim imgesi yerine de gösteren terimi benimsenmelidir.” (Saussure, 1998: 109) Yusuf Aksu, bunu şöyle açıklar: Eline bardağı alır ve bu bir bardaktır der. Dil bilimcilerin bu noktada bardağı yani nesneyi değil de kavramı gösterdiğini söylediklerini belirtir. İkili, bizim “kara” dediğimize İngilizlerin neden “black” dediğini de tartışırlar. İşte bu noktada göstergenin nedensizliği konusuna geri gelirler. Bayram Beyaz, hocasına bu noktada bir soru sorar: “Bu adamlar yirmiyi de, ikiyi de nedensiz sayıyor, ama yirmi ikinin nedenli olduğunu söylüyorlar. Peki neden? Yirmi iki daha yüksek olduğu için mi? Her ikisi de rakam değil mi?” (Yücel, 2004: 163) Dil bilimciler buna ikincil nedenlilik adını verir çünkü yirmi de iki de nedensizdir ama iki, yirmiye eklendiğinde nedenli hâle gelir. Saussure, göstergenin nedensizliği konusunu şöyle izah eder: “Göstereni gösterilenle birleştiren bağ nedensizdir. Göstergeyi, bir gösterilenin bir gösterenle birleşmesinden doğan bütün olarak gördüğümüzden daha yalın olarak şöyle diyebiliriz: Dil göstergesi nedensizdir. Örneğin ‘kardeş’ kavramının, kendisine gösterenlik yapan **k-a-r-d-e-ş** ses dizilişi ile hiçbir bağıntısı yoktur. Başka herhangi bir diziliş de onu aynı oranda gösterebilir.” (Saussure, 1998: 109-110)

Yusuf Aksu, insan dillerinin yetersiz olduğuna Bayram Beyaz ile arasında geçen bir konuşmadan sonra daha çok inanır. Yusuf Aksu, Bayram Beyaz’a meyve tabağından hangi elmayı istediğini sorarken “Bunu mu?” diye sorar. O da “Onu değil hocam, şunu, yanındakini yani.” der. “Hangisinin yanındakini?” diye hoca sorunca “Bunun yanındakini.” diye cevap verir. İkili arasındaki bu diyalog, hocayı düşüncelere sevk eder. İnsan dili, her şeyi birbirine karıştırmaktan başka bir işe yaramıyordu. Bu, şu, o’nun günahsız olduğunu düşünür. Bayram Beyaz’a durumu açıklar: “Üç ayrı meyvenin üçünden de şu diye söz ediyorum; sonra birine bu diyorum, öteki ikisine şu diyorum; sonra benim bu dediğime sen o diyorsun; arkasından o değil, şu diyorsun; ben elimi az önce bu dediğimin üstüne koyup da şu mu diye sorduğum zaman sen aynı elmaya bakarak o diyorsun. Neden? Nasıl? Biz mi yanlış konuşuyoruz? Belki, ama pek sanmıyorum, herkes yanlış konuşuyor, ya da dil başından yanlış. Hepsi aynı elma, yalnız şu elma.” (Yücel, 2004: 205-206)

Yusuf Aksu, senelerce arkadaşı Yunus’un dile dair düşüncelerini hiç sorgulamadan savunur. Bulduğu her ortamda dile getirir. Bir gün yar-

dımcısı Cemile Hanım'ın türkülerini dinlerken, türkülerden yola çıkarak savundukları kuramın yanlış olduğunu, yanıldıklarını anlar. Dilin doğamızı bir parçası olduğunu, böylelikle ilk dil özleminden söz edilemeyeceğini anlar. Kendine soru sormaya başlar: “İnsanlığın ilk dili yitirdiği doğru olsa bile, doğaldan doğal olmayana geçildikten sonra, doğal olmayandan doğala geçiş nasıl gerçekleşecekti? Böyle bir durum gerçekleşse bile, bulunan dil yitirdiğimizi düşündüğümüz dil olabilir miydi? Yeryüzündeki bunca dil tek bir doğal dile mi varırdı?” (Yücel, 2004: 488) Yanıldıklarını anladıktan sonra Yusuf Aksu, dile getirdiği kuramın yanlış olduğunu çevresindekilere açıklar ama hiçbiri bunu başkalarına söylemesine izin vermez. Zaten bir yalanı yaşadığını düşünen Yusuf Aksu'nun yalanına onlar da dâhil olurlar. Yıllardır anlattığı kuramın kendisine ait olmadığını; bütün bu düşüncelerin arkadaşı Yunus'a ait olduğunu; kuramını kendisine mal etmekle kalmayıp, onun evinde onun eşyalarıyla yine onun hayatını yaşadığını kimseye anlatamadan Yunus'un bileklerini kesip intihar ettiği odasında, onun yatağında sanki o da bileklerini kesmişçesine yalanlarla örülmüş yaşamına veda eder. Yusuf Aksu ne tam anlamıyla Yusuf olmayı ne de Yunus olmayı becerebilmiştir. Kubilay Aktulum; “Tahsin Yücel'in *Yalan* Adlı Romanında Yazınsal Bir İzlek Olarak Aşırmacının Portresi” adlı çalışmasında, Yusuf Aksu'yu aşırı olarak nitelendirir. Yusuf, bir “sanki” yazardır. Sanki yazarlar derinlikten yoksundur ve bir maskeyle yaşarlar. Aşırı derecede edilgen ve çevrelerine yabancıdır. Belleği çok güçlü olsa da kendisi bir şeyler üretmez, üretilmiş düşünceleri yinelemekten başka yaptığı bir şey yoktur. Ötekinin düşüncelerine bağımlılık, Yusuf'ta hastalıklı bir hâle gelir.

Tahsin Yücel, çalıntı bir hayat ve çalıntı düşüncelerle kocaman bir yalanı yaşamaya mahkûm olmuş/edilmiş Yusuf Aksu'nun hayatını aktarırken dil ile ilgili düşüncelerini de aktarmayı tercih etmiştir.

Kaynaklar

AKTULUM, Kubilay (2014), “Tahsin Yücel'in *Yalan* Adlı Romanında Yazınsal Bir İzlek Olarak Aşırmacının Portresi”, *Bilgi*.

YÜCEL, Tahsin (2004), *Yalan*, İstanbul: Can Yayınları.

SAUSSURE, Ferdinand de (1998), *Genel Dilbilim Dersleri*, (çev. Berke VARDAR), Multilingual.